

тәрбиясы жақсы болған адам сүйкімлі болады. Екі жастың турмысқа деген мүмкіншіліклеринің теңдейлігі мәллігіне, бирилігіне, идеяларының сәйкеслігі, өз ара хұрмет, хаял хәм ердің дослық қатнасықларының бир-бирин түсиниўиниң тийкары болады.

Жуўмақлап айтқанда Қарақалпақ шаңарақларының бекемлигин тәмийинлеў мақсетинде мәмлекет яки шаңарақты қоллап-қуўатлаў институтлары, шаңарақ орайлары тәрәпинен бирқанша әмелий жұмыслар алып

барылып атыр. Жас шаңарақлардың аяққа турып кетиўи ушын мәмлекет тәрәпинен бирқанша жәрдемлер, жеңилликлер берилип атыр. Онан басқа барлық билимлендириў мекемелеринде билим алып атырған өспиримлик хәмде ерте жаслық дәўири балалары ушын жасларды шаңарақ турмысына таярлаў бойынша шаңарақ психологиясы пәнин тереңнен өтиўди жолға қойғанда келешектеги қурылажақ жас шаңарақлардың елде бекем болыўына, ажырасыў жағдайларын болдырмаўына өз үлесин қосқан болар еди.

Әдебиятлар

1. Есбергенов Х., Хошаниязов Ж. Этнографические мотивы в Каракалпакском фольклоре. -Ташкент: «Фан». 1988.
2. Материалы и исследования по этнографии Каракалпакского. -М.: 1958.
3. Жданко Т.А. Очерки исторической этнографии Каракалпакского. -Москва: 1950.
4. Каримова В. Оила психологияси. Дарслик. -Тошкент: 2007.
5. Шоумаров Ғ.Б., Расулова З.А. Никоҳ мустаҳкамлигида оила қураётган йигит-қизларнинг ёш хусусиятларининг аҳамияти. // Психология. – Тошкент: 2012, № 2.
6. <https://lex.uz/docs/4740345>.
7. <https://meningkonstitutsiyam.uz/qonunloyihasi.pdf>.

РЕЗЮМЕ. Бу мақолада қарақалпақ оилаларини мустаҳкамлашнинг ижтимоий психологик омиллари келтирилган бўлиб, уларда ёш оилаларга тайинланадиган “мурындық” ота ва “мурындық” онанинг оиланинг мустаҳкамлигини таъминлашдаги ҳолатлари кўриб чиқилган.

РЕЗЮМЕ. В данной статье представлены факторы укрепления каракалпакских семей на примере роли крестного отца, крестной матери, которые закрепляются за молодыми семьями, для обеспечения прочности семьи.

SUMMARY. This article presents the factors of strengthening families by the example of the role of the Godfather, Godmother, who are assigned to young families, in ensuring the strength of the family.

ПЕДАГОГЛАР ШАХСИНING МУЛОҚОТ УСЛУБИГА БОҒЛИҚ БЎЛГАН ИЖТИМОЙ-ПСИХОЛОГИК ХУСУСИЯТЛАРИ

Д.Р.Тураева – психология фанлари бўйича фалсафа доктори, доцент

Тошкент кимё халқаро университети

А.У.Елмуратова – психология фанлари бўйича фалсафа доктори, доцент

Ўзбекистон давлат жисмония тарбия ва спорт университети Нукус филиали

Таянч сўзлар: “устоз -шоғирд” тизими, услуб, ўқитувчининг фаолият услуби, бошқарув услуби, бошқарув усули.

Ключевые слова: система «наставник-ученик», стиль, стиль деятельности учителя, стиля управления, метод управления.

Key words: “mentor-apprentice” system, management method, style, style of activity of the teacher, management style.

Таълим жараёнида ўқитувчининг роли муҳим аҳамиятга эга эканлиги барчага аён. Ўқувчининг ўқиши ва ривожланиш кўрсаткичлари, айнан педагогнинг шахсий хусусиятлари намоён бўлувчи индивидуал мулоқот услубига боғлиқ. XX асрнинг бошларида яшаб ижод этган олим Ф.П. Каптерев ўқитувчининг сифатларини иккига бўлиб ўрганади: махсус сифатларга ва шахс сифатларига. Ўқитувчининг махсус сифатларига икки хил сифатлар киришини таъкидлаган: объектив ва субъектив сифатлар. Ўқитувчининг объектив сифатларига унинг илмий тайёргарлиги кирса, субъектив сифатига эса, ўқитувчининг шахсий таланти киради. Ўқитувчининг шахс сифатларига унинг ахлокий-иродавий сифатлари киришни таъкидлайди [1]. Олимнинг фикрича, таълим жараёнида ўқитувчининг шахси биринчи ўринда туради, қолган сифатлари эса таълимдаги унинг тарбиявий таъсирини кучайтиради ёки сустайтиради [1]. Ф.П.Каптерев ўқитувчининг объектив сифатига унинг ўз фанини чуқур билишини, субъектив сифатига эса унинг ўқитувчилик маҳоратини, педагогик қобилиятини киритади. Ўқитувчи шахсига хос бўлган ахлокий-иродавий сифатларга: объективлик, эътиборлилик, самимийлик, чидам ва бардош, ўз-ўзини танқид қилишлик, болаларга нисбатан меҳр – муҳаббат ва ҳоказоларни киритади. Маълумки, шахс яхлит тузилма сифатида маълум бир структурага эга бўлади. Шундай шахс структураларидан бирини В.С.Мерлин тақлиф қилган. У шахсга инсоннинг алоқалари ва сифатлари системаси сифатида таъриф беради ва шахснинг динамик структурасини қуйидаги системаларга бўлади:

1. Организмнинг индивидуал хусусиятлари системаси (биохимик, умумий соматик, нейродинамик хусусиятлар).

2. Индивидуал психик хусусиятлар системаси (психодинамик, яъни темперамент сифатлари, шахснинг психик хусусиятлари).

3. Ижтимоий, психологик, индивидуал хусусиятлар (ижтимоий роллар, установка, статус ва ҳоказо) [2].

Олим томонидан илгари сурилган шахснинг динамика структураси ўқитувчи шахси учун ҳам характерли ҳисобланади. Улар таълим-тарбия жараёнида бевосита ўз таъсирини кўрсатади. Шундай қилиб, бу ўринда ўқитувчи шахси, унинг маълум қирралари кўплаб нуфузли олимларимиз томонидан таъкидлаб ўтилган. Ўқитувчи шахсига хос бўлган томонлардан бири унинг ўқувчиларга таъсирининг, аниқроғи, ўқувчилар жамоасига таъсирининг услублари ҳисобланади. Бундай таъсир услублари бир қанча бўлиб, уларнинг ҳар бири ўқувчи шахси шаклланишида ўзига хос самарага эга бўлади. Айнан шу масалани ойдинлаштириш учун, бошқача айтганда, юқорида қўйилган саволларга жавоб бериш учун, ўқитувчининг фаолият ва бошқарув услублари нуктаи назаридан, оптимал усулларини ишлаб чиқиш мақсадида тажрибавий тадқиқотни амалга оширдик [4].

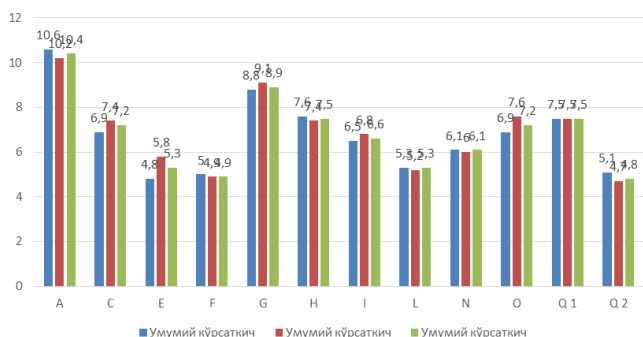
Тадқиқотимизда ихтиёрий равишда, ўз хоҳиш истаги билан республикамиз умумий ўрта таълим мактабларида фаолият олиб бораётган 708 нафар педагоглар қатнашган. Тадқиқот мақсад ва вазифаларидан келиб чиқиб, Р. Кеттел тести [3] ёрдамида ўқитувчи шахси ижтимоий хусусиятларини ўргандик. Тест турли йиллик иш тажрибасига эга бўлган ўқитувчиларда ўтказилди ва натижалар 0-5 йилгача, 6-11 йилгача, 11-15 йил ва ундан юқори иш тажрибасига эга бўлган эркак ва аёл ўқитувчиларда алоҳида ҳисоблаб чиқилди. Олинган натижалар даражаларга кўра таҳлил қилинди.

Қуйида тадқиқот натижаларининг таҳлиliga тўхталиб ўтамиз.

А фактори (одамовилик-мулоқотчанлик) бўйича аёл ўқитувчиларда ҳам эркак ўқитувчиларда ҳам, иш стажига бўйича ҳам мулоқотчанлик юқори тенденцияга эга эканлиги кузатилди. Бу, албатта, ўқитувчига хос хусусият ҳисобланади. Мулоқотчанлик, киришимлилик,

очик кўнгиллилик, меҳрибонлик, эътиборлилик синга-ри хусусиятлар ўқитувчиларда юкори даражада намоён бўлиши табиий. Улар инсонлар билан сидқидилдан ишлаш, низоларни ҳал этишда ва олдини олишда фаол-лик, ишонувчанлик, танқиддан кўркмаслик, хис-туйғуларни бошдан кечириш, инсонлар юзларини, воқеа-ҳодисаларни исм, фамилияларни яхши эсда сақлаб қолиш хусусиятлари билан ажралиб турадилар.

Р. Кеттел тести бўйича синалувчилар шахс хусусиятлари

1-расм. Р.Кеттел тести бўйича ўқитувчилар шахс хусусиятларининг умумий натижалари.

С фактори (ҳиссий бекарорлик ва ҳиссий барқарор-лик) бўйича, умумий кўрсаткич ўрта даражадан пастроқ. 0-5 йиллик иш стажига эга бўлган эркакларда пастроқ, аёлларда эса ўрта даражага яқин. 6 йилдан 10 йилгача иш стажига эга бўлган ўқитувчилар орасида эса аксинча: эркакларда ўрта, аёл ўқитувчиларда эса пастроқлиги аниқланди. Демак, бу кўрсаткич 0-5 йил-лик иш стажига эга бўлган эркаклар ва 6-10 йилгача стажга эга бўлган аёллар ҳиссиётларини назорат қили-шлари қийин, қизиқишлари ўзгарувчан, тез тушқунлик-ка тушадиган, асабий бўладилар. Кузатишлардан, 0-5 йиллик иш стажига эга бўлган эркак ўқитувчилар кол-леждаги фаолиятини эндиgina бошлаган, ҳали ўқитувчилик малакалари шаклланаётган даврда бўлган-ни учун уларда ўзига ишонч тўлиқ шаклланмагани ва 6-10 йиллик стажга эга бўлган аёл ўқитувчиларнинг кўп-чилиги эса оилавий шароит таъсирида эканлиги куза-тилди. 0-5 йиллик стажга эга бўлган аёллар ва 6-10 йиллик тажрибали эркак ўқитувчилар, шунингдек, 11-15 йил ва ундан юкори иш тажрибали ўқитувчилар ҳис-сий барқарор, туйғуларини назорат қила оладилар. Яна шуни айтиш жоизки, С фактори бўйича баҳо аёлларда юкорирок.

Е фактори (итоаткорлик – устунлик) бўйича, барча синалувчилар орасида қуйидаги хусусиятлар намоён бўлди: натижалар бўйича умумий аёл ўқитувчилар устунликка интилувчан, мустақил, ўзига ишонган, та-лабчан, қайсар, ижтимоий шартларни ва авторитетлар-ни тан олишмайди, эркакларда эса кўрсаткичлар пастроқ (4.8) бўлиб, бу шахснинг конформилигини, ўта камтар, мослашувчан, эҳтиёткор, ҳадиксировчи ху-сусиятларни билдиради.

Жинслар ва стажлар бўйича ҳам фарқлар мавжудлиги аниқланди. 0-5 йилгача иш стажига эга бўлган аёл ўқитувчиларда кўрсаткичлар нисбатан пастроқ, лекин иш стаж ошган сари аёлларда му-стақиллик, устунликка эришиш, ўзига ишониш тенден-цияси юкорилаб борганини кўриш мумкин (5-жадвал). 0-5 йилгача иш стажига эга бўлган аёл ўқитувчиларда конформилик, бўйсунувчанлик, ўзига ишонмаслик, камтарлик, кўникувчанлик, эҳтиёткорлик хусусиятлари намоён бўлган. Бундай хусусиятлар эркак ўқитувчи-ларда ҳам кузатилади, лекин уларда иш стаж ошган сари фактор кўрсаткичлари пасайиб борган, бу эса, устунликка мойилликнинг пасайишини англатади [5].

Ғ фактори (мулоҳазали – таъсирчанлик) бўйича, умумий кўрсаткичлар ўрта даражада бўлиб, фақатгина 0-5 йил иш стажига эга бўлган ўқитувчиларда паст баҳо

кўзга ташланади. Бу 0-5 йил иш стажига эга бўлган ўқитувчилар эҳтиёткор, босиқ, қайғурувчан, ҳамма нар-сани мураккаблаштиришга, ҳар бир нарсга жиддий ва эҳтиёткор муносабатда бўлишга мойиллигини билди-ради. Бундай одамлар ҳамиша келажаклари ҳақида қайғурадилар. Ўз хулқ-атворлари ҳақида ташвишда бўладилар.

Г фактори (ҳис-туйғуларга берилувчанлик - юкори норматив хулқ) бўйича барча синалувчилар кўрсат-кичлари юкори бўлиб, бу ўқитувчиларнинг қатъиятли, иродали, масъулиятли, тартибли, одамларга эътиборли, ўзини-ўзи яхши идора қила олишини билдиради. Улар белгиланган талабларни расмиятчилик бўлса ҳам бажа-радилар. Бу, албатта, ўқитувчи шахсига хос хусусият ҳисобланади.

Н фактори (тортинчоклик - ботирлик) бўйича уму-мий кўрсаткичлар ўрта даражада бўлиб, 6-10 йиллик меҳнат стажига эга бўлган эркак ўқитувчиларда юкори-рок, бу уларнинг рухий зарбаларга чидамли, таҳдидлар-га эътибор қилмайдиган, дадил, қатъий, ҳафв-хатарлар ҳақидаги белгиларга белисанд қарашини ва кўп вақти-ни суҳбатга сарф қилишларини англатади. Улар му-лоқотда қийинчилик сезмайдилар.

І фактори (шафқатсизлик - юмшоқ кўнгиллилик) бўйича, синалувчилар кўрсаткичлари паст даражада. Паст кўрсаткичлар эса, коллеж ўқитувчи-ларининг ҳис-сий турғун, қаттиққўл, дадил, ҳаққоний, ишбилармон-лик хусусиятларига эгалигини, улар ҳислардан кўра, кўпроқ ақл-идроқка таяниб иш кўришни афзал били-шларини, гуруҳни “тўғри”, аниқ йўлга йўналтиришга интилувчанлигини, маънавий қадриятларни яратишга мойиллигини билдиради. Бундай хусусиятлар ўқитувчиларда бўлиши албатта табиийдир.

Л фактори (ишонувчанлик - шубҳаланувчанлик) бўйича, умумий кўрсаткичлар ҳам иш стаж ва жин-слар бўйича кўрсаткичлар ҳам юкори бўлиб, бу ўқитувчилар эҳтиёткор, одамлар билан муносабатда қатъий, аммо жиззаки, рақобатни ёқтирмайдиган, улар ўзига жуда юкори баҳо берадилар. Шубҳа, гумон ва эҳтиёткорликни тез-тез намоён қиладилар. Бу фактор бўйича кўрсаткичлар 6-10 йиллик иш сажига эга бўлган эркак ўқитувчиларда янада юкори эканлиги намоён бўлди. Уларда ҳам юкоридаги хусусиятлар мавжуд.

Н фактори (табиий оддийлик - дипломатлик) бўйи-ча, умумий кўрсаткичлар ўрта даражада бўлиб, 0-5 йиллик иш стажига эга бўлган эркак ўқитувчиларда паст баҳони кўрсатди. Бу уларнинг кўполроқ, дангал, очик, эътиборсиз, хушмуомала эмаслигини, иш стаж ошган сари эса, улардаги хусусиятлар ўзгариб, режали, принципал, ҳиссий шиддатларга берилмайдиган, ўзла-рини мулоим, ўз хатти-ҳаракатларини билимдонлик ва айёрлик билан бошқаришларини билдиради.

Q₁ фактори (ригидлик-ўзгарувчанлик) бўйича кўрсаткичлар, ўрта даражада эканлигини, яъни 7-8 балл билан баҳоланганлигини кўриш мумкин. Бу эса, шахс-нинг турли хил интеллектуал қизиқишларга эгалигини, илмий ва сиёсий муаммолар юзасидан ахборотларни олишга, ҳар соҳа бўйича янгиликларни билишга инти-лувчанлигини билдиради. Ўқитувчи шахси бундай ху-сусиятларсиз муваффақиятли иш олиб бора олмаслиги тайин. Бундай хусусиятлар ўқитувчи шахсига хос экан-лиги табиийдир.

Q₂ фактори (конформилик-мустақиллик) бўйича ўқитувчиларнинг умумий кўрсаткичлари 4,8 баллни ташкил қилди. Бу кўрсаткич (5-6 балл) пастроқ бўлиб, умуман коллеж ўқитувчилари кўпинча гуруҳнинг фикрига қараб иш кўради, атрофдагиларнинг мас-лаҳатига суянишга, ҳайрихоҳлигига эҳтиёж сезади дей-иш мумкин. Таъкидлаб ўтиш керакки, бу фактор бўйи-ча кўрсаткичлар эркакларга қараганда, аёл ўқитувчи-ларда, айниқса, иш стаж ошган сайин пасайиб бор-

моқда. Демак, эркак ўқитувчилар аёл ўқитувчиларга қараганда мустақил ва қатъиятлидир.

Хулоса қилиб, таълим муассасалари ўқитувчиларига мулоқотчанликнинг юқори даражаси, абстракт тафаккур, онглилик, билим олишда фаоллиги, иш стажи ош-

ган сари мустақиллик, устунликка эришиш, ҳиссиётларини назорат қилиши қийин, ўзига ишониш тенденцияси юқори. Эркак ўқитувчилар аниқ фикрлашга мойиллиги, камтар, эҳтиёткор, аёл ўқитувчиларга қараганда мустақил ва қатъиятлидирлар, деб айтиш мумкин.

Адабиётлар

1. Каптерев П.Ф. Дидактические очерки. Теория образования. // Избр.пед.соч. –М.: Педагогика, 1982. –С. 472.
2. Мясин В.Н. Структура личности и отношения человека к действительности //Психология личности: Тексты //Под ред. Ю.Б. Гиппенрейтер, А.А. Пузырея. -М.: 1982. - С.35-38
3. Ройгародский Д.Я. Практическая психодиагностика .методики и тесты. Учебное пособие. –Самара: «Бахрах», 1998, -С. 672.
4. Тураева Д.Р. Психологические особенности стилей деятельности педагогов //Приоритетные направления развития спорта, туризма, образования и науки. – 2021. – С. 555-560.
5. Тураева Д.Р. Социально-педагогические сущности деятельности педагога //Gospodarka i Innowacje. 2022. Т. 22. – С. 303-306.

РЕЗЮМЕ. Ушбу мақола узлуксиз таълим ўқитувчиларининг Р.Кеттел (16 факторли шахс сўрови) усули бўйича шахсий фазилятларни экспериментал ўрганиш натижаларига бағишланган. Натижаларнинг психологик таҳлили берилди.

РЕЗЮМЕ. Данная статья посвящена результатам экспериментального исследования личностных качеств по методике Р.Кеттел (16-факторный личностный опросник) педагогов непрерывного образования. Приведен психологический анализ результатов.

SUMMARY. This article is devoted to the results of an experimental study of personal qualities by the method of R.Kettela (16-factor personality questionnaire) of teachers of continuing education. A psychological analysis of the results is given.

OROLBO‘VI MINTAQASI AHOLISINING PSIXOLOGIK O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

A.K.Shamshetova – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent

O‘zbekiston davlat jahon tillari universiteti

Tavanch so‘zlar: Orolbo‘vi mintaqasi aholisi, ekologik muammolar, psixologik xizmat, ekologik ong, ekologik motivatsiya.

Ключевые слова: население Приаралья, экологические проблемы, психологическая служба, экологическое сознание, экологическая мотивация.

Key words: population of the Aral Sea region, environmental problems, psychological service, environmental consciousness, environmental motivation.

Antropogen omil vetakchi omilga avlanmoqda va uni hisobga olmasdan bizning umumiy uvimiz bilan vana nima bo‘lishini tushunish va baholash qiyin albatta. Atrof-muhitni kim va nima ifloslantiradi degan savol qo‘vishingiz mumkin. Inson o‘zini tabiatni zabt etuvchi deb tasavvur qilgani natijasida barcha antropogen omillar atrof-muhitni ifloslantira boshladi desak mubolag‘a bo‘lmaydi. Odamlar tomonidan atrof-muhitga ta‘sir natijalari. va‘ni o‘rmonlarni yoqishi, sanoat korxonalaridan chiqadigan chiqindilar, transport tomonidan tabiatga zarar yetkazishi, ba‘zi odamlar axlatni darvolarga tashlab ketishi voki ko‘chalarda axlatxonalarini tashkil qilinishi, suvlarni isrof qilishi darvolarni quritadi, ekotizimlardagi muvozanatni o‘zgartiradi, o‘zi yashaydigan hududning landshaftini o‘zgartiradi. Odamlar ming villar oldin atrof-muhit holatiga sezilarli ta‘sir ko‘rsatishni boshladilar. Yer yuzida odamlar sonining ko‘payishi bilan ham bu ta‘sir yanada kuchayib bordi. Natijada tabiiy resurslarning kamayishi, o‘z navbatida, odamlarning salomatligi va farovonligiga ta‘sir qila boshladi. Ekologik muammolarni biri va‘ni bir zamonlar mavdoni bo‘vicha dunvodagi to‘rtinchi ko‘l hisoblangan Orol dengizi fojiasi global ekologik muammolarning biridir. Orol dengizining ekologik halokati tabiiy resurslardan savodsiz foydalanish namunasi hamda noto‘g‘ri o‘vlangan inson faolivatining vaqqol namunasidir. Dengizning vo‘q bo‘lib ketishi darvolar oqimini boshqa voqqa burish bo‘vicha loyihalar amalga oshirilishi bilan bog‘liq. Tarixan Orol dengizi o‘zbeklar, qozoqlar, qoraqalpoqlar va turkmanlar kabi xalqlarning taraqqiyot markazi hisoblangan. Oadimdan sug‘orma dehaonchilik rivojlanishi bilan bu verda paxtachilik amal qilgan, shaftoli, o‘rik, uzum, shuningdek, meva va poliz ekinlarining boshqa turlari yetishtirilgan. Orolbo‘vi hududi turli flora va faunaga ega hudud hisoblanib, unda baliqlarning 38 turi va sayg‘oqlar 1 million soni, gullarni 638 ta o‘simliklar kompozitsiyasi mavjud edi [2].

Orol dengizining qurib borishi Orolbo‘vi mintaqasida global xarakterdagi ekologik, ijtimoiv-iqtisodiy va demografik muammolar majmuiga sabab bo‘ldi va salbiy oqibatlariga olib keldi. Natijada Orol dengizining ekologik halokati masalasi paydo bo‘ldi. 1930-yillarda O‘rta Osiyoda

irrigatsiya kanallarini keng miqvosda qurish boshlandi, bu avniisa 1960-yillarning boshlarida kuchavdi. 1960-yillardan boshlab dengiz savoz bo‘lib qoldi, chunki unga oqib tushadigan darvolarning suvi tobora ko‘payib boravotgan haimda sug‘orishga vo‘naltirildi. 1961 yildan boshlab dengiz sathi viliga 20 dan 80-90 sm gacha pasavishni boshladi. Dengiz suv yuzasining mavdoni 8 marta, suv massasining hajmi 13 martadan ko‘proq qisqardi [3].

Bugungi kunda Orol dengizi yangi Orolqum cho‘liga o‘tib, dengizning qurib qolgan qismida bepovon tuz konlari hosil bo‘lgan. Har vili Orol dengizidan 75 million tonnadan ortiq chang va zaharli tuzlar ko‘tariladi. Orol dengizi tubidan ko‘tarilgan changli yo‘llar uzunligi 400 km va kengligi 40 km ga yetadi. Orol dengizi tubidagi tuzlar katta masofaga tarqab, hatto Himolay tog‘lariga va Mongoliyaga ham yetib borgan [2].

So‘nggi qirq vil mobaynida Orol dengizi devarli ikki baravar qurigan. Natijada dengiz atrofidagi hududlarning 60 foizi varoqsiz holga kelgan va viliga 75 million tonna tuz Markaziy Osiyoning boshqa hududlariga tarqalmoqda. Buning natijasida yuzaga kelgan tuproq eroziyasi va havoning ifloslanishi odamlar salomatligiga, turmush sharoitiga va atrof-muhitga salbiy ta‘sir ko‘rsatadi.

Orolbo‘vi mintaqasidagi global xarakterdagi ekologik muammolarga bog‘liq bir qator muammolarni ko‘rsatib o‘tish mumkin. Aholiga ichimlik suvining yetishmasligi, dehqonchilik uchun ham sug‘orma suvni tanqisligi, suv zahiralarning kamayishi va sho‘rlanishi natijasida yaylovlarda chorva uchun oziq bo‘ladigan o‘simliklar turi va sifati kamayib, o‘tloqlar mavdoni deyarlik uch marta qisqarishi, iqlimning o‘zgarishi qishloq xo‘jaligida foydalanishga yaroqsizligi katta muammolardan hisoblangan, ikkinchi tomonidan aholi salomatligi o‘rtasida yurak-qon tomir, oshqozon- ichak, nafas olish organlari kasalliklari (o‘pka sili, astma, bronxit) ko‘payishi, hududda kam-qonlik kasalligi 60 yillarga nisbatan deyarlik 20 marta oshganligi kuzatilganligi achinarli holat. Ekologik ofat millionlab odamlarning havoti va sog‘lig‘iga salbiy ta‘sirini o‘tkazib kelmoqda. Shifokorlar hiqildoq va qizilo‘ngach saratoni,